

נושא העבודה
מסורבות גט

תאריך : דצמבר 2014

**העבודה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי**

הקדמה אישית

הנושא שבחרתי לדון בו בעבודה זו הינו "מסורבות גט", זאת בשל זיקה אישית לנושא. אמה של חברתי הטובה הייתה מסורבת גט משך שנים, ועל כן מצאתי לנכון לחקור את הנושא ולהעמיק בו.

כאמור, אמה של חברתי נלחמה שנים רבות על מנת לקבל גט, ובכך "לצאת לחופשי" מחיי נישואין אומללים, לאור זאת, עלתה בי השאלה הכייצד ייתכן שבמדינת ישראל הדמוקרטית אין לנשים אפשרות להתגרש מרצון .

אני מוצאת חשיבות רבה בעבודתי זו לאור מצוקתן הרבה של מסורבות הגט בישראל, וכן בצורך בהעלאת המודעות לתופעה הנ"ל.

תוכן עניינים

1	הקדמה אישית.....
2	תוכן עניינים.....
3	מבוא.....
4	פרק א'- סרבנות גט בדין העברי.....
12	פרק ב'- סרבנות גט בדין הישראלי.....
16	פרק ג'- השוואה בין המשפט הישראלי לעברי.....

18 פרק סיכום

19 ביבליוגרפיה

מבוא

בעבודה נעסוק בתופעת מסורבות הגט בישראל.

מסורבות הגט היא תופעה שבה אדם נשוי מסרב לסיים את נישואיו באופן רשמי על פי ההלכה. מסורבת גט היא מי שבעלה אינו נותן לה גט ואילו מסורב גט הוא מי שאשתו מסרבת לקבל ממנו גט.

הדין האישי אינו שוויוני כלפי הגבר וכלפי האישה. הגבר יכול לעשות כאוות נפשו וליצור זוגיות חדשה ואף להביא ילד לעולם בעודו נשוי לאחרת. ואילו אם וכאשר האישה המסורבת תחליט ללכת עם גבר אחר ולהביא איתו ילד לעולם, הילד שיוולד יקרא ממזר – היינו, ילד האסור לבוא בקהל ישראל ואינו יכול להינשא עם יהודי/ה בנשואים כשרים למשך הדורות קדימה.

תופעת מסורבות הגט משותפת לנשים וגברים גם יחד, אך בעבודה זו נדון בסרבנות גט מצד הבעל, מה האמצעים הננקטים בבתי הדין לטיפול בה, לרבות מהי השפעת הפסיקה של בתי המשפט למיגור התופעה אשר הפוגעת בכבוד האישה ככלל ובכל הביטי חיייה בפרט. נבחן מהן הסיבות לתופעה והמשמעויות העמוקות הניבטות מימנה, וכן נשווה הסנקציות המוטלות על סרבן הגט בדין העברי וכפי שהתפתחו והורחבו במשפט הישראלי.

כחלק מאיסוף החומר בנושא פניתי לעמותות שונות הפועלות לסייע למסורבות הגט, כגון: עמותת קולך, יד לאישה ומבוי סתום. על מנת להגיע לחומרים נרחבים בנושא.

פרק א' - סרבנות גט בדין העברי

גט בבתי הדין הרבניים

סעיף 1 לחוק שיפוט ביתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג 1953 (להלן: חוק שיפוט בתי דין רבניים) קובע כי ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו

בשיפוטם הייחודי של בתי דין רבניים, ויערכו בישראל על פי דין התורה. על כן, על מנת להבין את הרקע לבעיות מסורבות הגט אבקש להתייחס לדין העברי הנוגע לסוגיה זו.

מקורות במשפט העברי לענין מתן גט

ע"פ התורה

התורה היא המקור הראשון והעיקרי לגירושין, ולפיה נאמר "והיה אם לא תמצא חן בעיניו, כי מצא בה ערות דבר, וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה לביתו"¹, מכאן שהתורה מחייבת שהגירושין יתבצעו על ידי מתן גט מהבעל לאישה, ואילו אם הגירושין הינם רצון האישה ואינם רצון הבעל אזי היא אינה מגורשת.

ע"פ התלמוד

במסכת גיטין נאמר: "אשה יוצאה לרצונה והאיש אינו מוציאה אלא לרצונו"², כלומר, בעל המעוניין לתת גט לאשתו שאינה מסכימה לקבלו, רשאי לגרש אותה בניגוד לרצונה. ואילו אישה אינה יכולה להתגרש אלא אם זהו רצון בעלה.

ע"פ המשנה

המשנה מציגה שלוש עמדות: האחת, ע"פ בית שמאי, גירושין יתקיימו רק באם מצא הבעל באישה "ערוות דבר" (פגם נסתר). השניה, ע"פ בית הלל, גירושין יתקיימו "אפילו הקדיחה תבשילו"³, כלומר, בכל מקרה שאין הסכמה בין בני הזוג. השלישית, ע"פ רבי עקיבא, גירושין

¹ דברים כד, א
² מסכת גיטין- דף מ"ט

יתקיימו אפילו מקרה בו הבעל חושב כי ישנן יפות יותר מאשתו (לגישתו של רבי עקיבא, אם אדם אינו רואה את חייו עם אשתו כחיים שלמים עליהם להיפרד).

ע"פ הרמב"ם³

ע"פ הרמב"ם, האישה מתגרשת באמצעות כתב הניתן לה על ידי בעלה, וכתב זה נקרא גט. (הרמב"ם מונה עשרה דברים פרקטיים שצריכים להתקיים בעת מתן גט כגון: רצון הבעל במתן גט, נוכחות עדים וכדומה). הרמב"ם מדגיש כי הבעל מגרש את אשתו רק אם זהו רצונו, ואם אין זה רצונו אין היא מגורשת. ואילו האישה מתגרשת בין אם זהו רצונה ובין אם לאו.

סרבנות גט

המושג סרבנות גט נתפס באופן שונה ע"י גופים שונים. הנהלת בתי הדין הרבניים גורסת כי סרבנות גט הינה כאשר בית הדין הרבני החליט על חיוב גט או כפיית גט אולם אחד הצדדים מסרב.⁴ גופים אחרים, ביניהם מבקר המדינה⁵ וכן ארגונים הפועלים למען מסורבות גט, מצביעים על כך שהגדרה זו של בתי הדין הרבניים מצמצמת יתר על המידה, וכי סרבנות גט הינה כל מצב בו הבעל מסרב לתת גט לאשתו או מצב בו הבעל כורך את הסכמתו למתן גט בתנאים וויתורים שונים שלאישה אין ברירה אלא להסכים להם.⁶

על אף האמור לעיל, לפיו גט ניתן רק אם זהו רצון הבעל, בית הדין הרבני יכול לפסוק גירושין לבני זוג במצב בו הליכי הגירושין מתמשכים ארוכות בשל סירוב של אחד מבני הזוג להתגרש או כאשר בית הדין הרבני הגיע למסקנה כי אין אפשרות להציל את חיי הנישואין בין בני הזוג. פסק הדין בעניין זה יכול שיהיה בלשון כפייה (כפיית גירושין), חובה (לחייב גירושין), המלצה (המלצה

³ רמב"ם הלכות גירושין פרק א

⁴ הרב שלמה דיכונבנסקי, מנהל בתי הדין הרבניים, מכתב, 31 בינואר 2011

⁵ דוח מבקר המדינה 54 לשנת 2003

⁶ לפי הגדרה זו מספר מסורבות הגט בישראל גדול במידה ניכרת מהמספר שהרבנות מציגה.

על גירושין) או מצווה (ישנם מקרים שגירושין מהווה מצווה דתית). יש לציין כי גם במצבים אלו הגט יכול שייעשה על ידי בני הזוג בלבד באופן של קבלה ומסירת הגט בצורה הדדית. ע"פ נקודת המבט ההלכתית פסקי כפייה מהווים פעולות קיצוניות נגד סרבן הגט, פסקי חיוב מאפשרים הפעלת לחץ מתון על סרבן הגט ואילו פסקי המלצה אינם מאפשרים הפעלת לחץ כלל.

כפיית גט (כפיית גירושין)

כפי שנאמר גט ניתן רק אם זהו רצון הבעל, למרות זאת קיימות נסיבות לפיהן ההלכה מתירה כפיית גט על הבעל, כאשר בנסיבות אלה לא ייחשב הגט הכפוי "גט מעושה". גט מעושה הינו גט שניתן שלא כדין, כנגד רצונו של הבעל ובניגוד לעקרונות המשפט העברי, ועל כן אינו תקף. זאת אלא אם כן הגט הכפוי ניתן על ידי בית דין ובכפוף לעילות שנקבעו על ידי המשנה או בהתאם למקרים שההלכה מכירה בהם,⁷ הכל כמפורט להלן. כפי שנאמר קיימים מצבים מסוימים בהם ההלכה מכירה בסמכותו של בית דין לכפות על הבעל לגרש את אשתו ואז הגט נחשב "מעושה כדין".⁸ במשנה הזכרו העילות לכפיית גירושין על הבעל "ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס והמקמץ והמצרף נחושת והבורסי"⁹ מכאן כי ניתן לכפות גירושין על מצורע, בעל ריח רע, אוסף צואת כלבים, וכן מעבד עורות (אשר גם ניחן בריח רע). בתלמוד נזכרות עילות נוספות לכפיית גט ביניהן, האמורא שמואל אשר גרס כי במקרה של ספק בכשרותם ההלכתית של הנישואין ניתן לכפות על הבעל לגרש את אשתו¹⁰ וכן, רבי נחמן אשר קבע כי ניתן לכפות גט על בעל באם הוא עקר מפני שאישה זכאית לילדים שיתמכו בה בעת זקנתה.¹¹ נשאלת השאלה האם העילות המאפשרות כפיית גט ואשר נזכרו במשנה ובתלמוד הינן "רשימה סגורה" או שמא

⁷ סוזה וייס, "בשלוש דרכים האשה מתגרשת" ארץ אחרת 2003.

⁸ תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פח/ב

⁹ משנה כתובות פרק ז, משנה י.

¹⁰ תלמוד בבלי כתובות עז ע"א

¹¹ תלמוד בבלי יבמות סה ע"ב

ניתן לכפות גט גם במקרים אחרים? לדעת הרמב"ם¹² ניתן להוסיף עוד עילות לאלה המוזכרות במשנה ובתלמוד, ובעיקרון לגישתו בכל מקרה בו אישה מואסת בבעלה מכל סיבה שהיא, ניתן לכפות על הבעל לגרשה. אך בפועל, עמדה זו אינה באה לידי ביטוי¹³ בבתי הדין אשר כופים גט רק כשמדובר באחת מהעילות שנקבעו במשנה ובתלמוד. על אף האמור, ישנם פוסקים מעטים שמאמצים את הכרעתו של הרמב"ם וזאת כאשר ניתן להקיש מהעילות בדרך של קל וחומר, למשל מקרה בו הבעל המיר את דתו,¹⁴ כמו כן מקרה בו הבעל בוגד,¹⁵ ובנוסף מקרה בו קיים חשש שהמשך קשר הנישואין יגרום ליחסים אסורים מחוץ לנישואין.¹⁶

חיוב גט

בתלמוד ישנם מקורות בהם לא נאמר במפורש כי ניתן לכפות על הבעל לגרש את אשתו, אולם נאמר "שיוציא ויתן כתובה",¹⁷ כלומר מחייבים את הבעל במתן גט. מדובר במקרים ספציפיים כגון: כאשר הבעל לא מעונין לעלות לארץ ישראל אך האישה רוצה, כאשר מגביל הבעל את תנועת אשתו,¹⁸ כאשר נמנע הבעל מלקיים את חובותיו כלפי אשתו,¹⁹ כאשר בני הזוג לא הצליחו להביא ילדים לעולם לאחר עשר שנות נישואין,²⁰ כאשר הבעל דורש מאשתו לבצע דברים

¹² במשנה תורה הלכות אישות, פרק יד הלכה ח מנמק הרמב"ם את עמדתו ההלכתית בכל שהאישה "אינה כשבויה שתיבעל לשנוי לה".

¹³ ראו מ' שפירא, "גירושין בגין מאישה", דיני ישראל ב' (תשל"א) 177; א' הורוביץ, קונטרס הברורים, שיטות הפוסקים בדין אישה הטוענת מאיס עלי (בני ברק תשל"ה)

¹⁴ שו"ת מהר"ם אלשקר, סימן עג

¹⁵ ספר אגודה, יבמות, סימן עז.

¹⁶ ראו שו"ת מהר"ם גאויזון, סימנים א, ג, פב.

¹⁷ תלמוד בבלי יבמות סד ע"א

¹⁸ תלמוד בבלי כתובות ע"ב (מונע מימנה ללכת אל בית אביה, לניחום אבליה, או להבדיל, לחתונה).

¹⁹ ראו למשל, כתובות סא ע"א (מניעת קיום יחסים), כתובות סג ע"א (מניעת פרנסה).

תלמוד בבלי יבמות סד ע"א²⁰

שעלולים לפגוע בכבודה²¹, כאשר הבעל אוסר על אשתו בנדר לעשות מלאכה,²² כאשר הבעל מונע מאשתו הנאות שונות,²³ וכן אף ביגמיה הינה עילה לחייב את הבעל לגרש את אשתו הראשונה, אם היא תובעת זאת.²⁴

חשוב לציין כי בתי הדין הרבניים נזהרים במתן פסקי כפייה ופסקי חיוב בשל החשש מ"גט מעושה".

הטלת סנקציות

לאחר שניתן פסק דין ע"י בית הדין הרבני בין אם זה נעשה בלשון של כפייה, חיוב או המלצה והבעל ממשיך בסירובו למתן גט ולא מקיים את פסק הדין, רשאי בית הדין הרבני להטיל סנקציות כנגדו. החוק בישראל²⁵ מאפשר לבית הדין הרבני לנקוט מספר סנקציות אזרחיות כנגד סרבן הגט ע"י פגיעה בזכויות המפורטות להלן, כולן או מקצתן:

1. לקבל דרכון ישראלי או תעודת מעבר²⁶ להחזיק בהם או להאריך את תוקפם, ובלבד שיהיו תקפים לצורך שיבה לישראל.

2. לקבל, להחזיק או לחדש רישיון נהיגה.

3. יציאה מן הארץ.

4. להתמנות, להיבחר או לשמש במשרה על פי דין או במשרה בגוף מבוקר.²⁷

5. לעסוק במקצוע שהעיסוק בו מוסדר על פי דין או הדורש רישוי או היתר על פי דין.

תלמוד בבלי כתובות עב ע"א²¹

תלמוד בבלי כתובות נט ע"ב²²

תלמוד בבלי כתובות ע ע"א (נודר שלא תהינה מימנו, מונע ממנה אכילת פרי מסוים, או שימוש בתכשיט מסוים)²³

תלמוד בבלי כתובות עב ע"א²⁴

²⁵ חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995 (להלן: "חוק הסנקציות")

²⁶ חוק הדרכונים, תשי"ב 1952

²⁷ חוק מבקר המדינה, תשי"ח 1958 [נוסח משולב]

6. לפתוח או להחזיק חשבון בנק.²⁸

7. סנקציות כספיות – בית הדין הרבני יכול להטיל מזונות עונשיים, כלומר מזונות גבוהים במיוחד לטובת מסורבת הגט²⁹

8. הטלת צווי מאסר – מאסר בכפייה לעד 5 שנות מאסר עם אפשרות להאריך ל 10 שנים (מוטל רק במקרים בהם פסק הדין של בית הדין הרבני הוא גט בכפייה).³⁰

9. באם סרבן הגט הינו אסיר, ניתן להטיל עליו הגבלות כגון: איסור קבלת מבקרים או מכתבים, איסור החזקת חפצים אישיים, איסור יציאה לחופשה וכן מאסר בבידוד.³¹

על אף האמור נראה כי בית הדין מפעיל את הסנקציות רק במקרים שבהם פסיקתו הייתה גט בכפייה, וזאת על מנת שלא ליצור מצב של "גט מעושה". אולם, גם במקרים שבהם מוטלות סנקציות על סרבני גט אין גורם מפקח על יישומם ואכיפתם, ובכך הטלתם הינה חסרת משמעות וכח הרתעה, וסרבני הגט ממשיכים בסרבנותם.

הרחקות דרבנו תם - (מקור הלכתי לסקנציות)

רבנו תם קבע בחיבורו "ספר הישר"³² מספר הגבלות שניתן להטיל על סרבן הגט עד שיסכים לגירושין, הגבלות אלו ידועות כ"הרחקות דרבנו תם". בין ההגבלות חל איסור על עלייתו לתורה של סרבן הגט וצירופו למניין, איסור לימוד תורה, נידוי חברתי, איסור על מילת בניו, איסור על קבירתו בקבר ישראל וכן איסורים נוספים. מטרת הרחקות אלה הן שלילת ההטבות שמהן

²⁸ חוק שיקים ללא כיסוי, תשמ"א-1981

²⁹ תיק ביה"ד האזורי חיפה, 579005\1 פלוני נ' פלונית (כ"ד באדר ב התשע"א 30\03\2008)

³⁰ חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995

³¹ הרשימה המלאה בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 סעיף 2(א)(7)

ספר הישר לרבנו תם, חלק בתשובות, סימן כד.³²

הסרבן נהנה בחיי היום יום. חשוב לציין כי הגבלות אלו פוגעות בעיקר בחיי הדת של הסרבן, ולכן לסנקציות אלו אין משמעות בקרב הציבור החילוני אלא בקרב הקהילות החרדיות.

סחטנות

לאור העובדה כי הגט חייב להינתן מרצונו החופשי של הבעל, ישנם גברים שמסרבים לתת גט ומציבים לכך תנאים שונים. הצבת התנאים נועדה לשפר את מעמדם במאבק הרכושי, וכן מסייעת בידם לסחיטת כספים והטבות רבות בתמורה למתן גט.

למעשה סרבנות גט מהווה יתרון לסרבן במיקוח שלו בסכסוכי גירושין, כך בפועל נשללות מהאישה והילדים זכויות ממוניות ואישיות שמגיעות להם מכוח המשפט האזרחי.³³ ד"ר רות הלפרין-קדרי, טוענת כי מצב זה מוגדר כסחטנות גלויה מכיוון שהאישה נדרשת ע"י בעלה סרבן הגט לוותר על הזכויות שלה בתמורה למתן גט ועניין זה מגובה בבית הדין. בנוסף, לצד זה קיימת גם סחטנות סמויה, הבאה לידי ביטוי כאשר נשים מסורבות גט מוותרות על זכויותיהן בשל השלמה עם נחיתותן המשפטית.³⁴

לעיתים ניתן יהיה לבטל את הויתורים שהסכימו עליהם נשים המבקשות לקבל גט, וזאת כאשר הויתורים התנו על זכויות המוקנות בדין, כגון ויתור על מזונות ילדים, שאין בסמכות האשה לוותר, שכן זוהי זכותו של הילד, וראה בענין זה דברי השופט חיים הכהן: "אישה שהפחיד אותה בעלה לעגנה אם לא תיתן לו ויתורים והתחייבויות שהוא אינו זכאי לקבלם והיא אינה חייבת לתיתם ע"פ דין, שגם אם עשו "פשרה" בקניין ובביטול מודעא, תוכל לחזור בה " בית המשפט היה נכון לבטל את התחייבות האם לשפות את האב על חיוביו במזונות הילד מטעמי סחטנות פסולה.

³³ טוענת רבנית רחל לבמור, "גירושין סירוב גט והסכם למניעתו – עובדות בשטח", צהר 20, 2005, עמ' 83-91.
³⁴ עו"ד בת-שבע שרמן, יו"ר הוועדה המשפטית של קואליציית "עיקר" ומנהלת ארגון "יד לאישה" דף עמדה: מסורבת גט – הסחטנות הגלויה והסמויה.

פרק ב' - סרבנות גט בדין הישראלי

כאמור הסמכות לדון בענייני הדין האישי (נישואין וגירושין) נתונה בידי בתי הדין הרבנים בישראל.³⁵ כדוגמא לכך, ניתן לראות בפסק הדין המובא להלן, שבו בית משפט אזרחי קבע כי הסמכות לדון בענייני נישואין וגירושין הינה של בית הדין הרבני בלבד, ולכן לא הסכים לדון בתביעה.

עא 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום, כא (1) 673:36

מדובר בבעל ואישה נשואים שהיה ביניהם הסכם גירושין אשר הופר ע"י הבעל. האישה הגישה תביעה לבית המשפט המחוזי לתשלום פיצויים בשל הפרת הסכם גירושין. בינתיים האישה הוכרזה כמורדת בבית הדין הרבני הגדול. השאלה המשפטית שנשאלה היא האם בית המשפט

³⁵ חוק שיפוט בתי דין רבנים, תשי"ג 1953.

³⁶ עא 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום, כא (1) 673

המחוזי יכול לדון בתביעה זו? בית המשפט העליון קבע כי הסמכות לדון בפיצויים בשל הפרת חוזי גירושין מסורה לשיפוטו היחודי של בית הדין הרבני.

על אף האמור לעיל, בתי המשפט האזרחיים (ובפרט בית דין לענייני משפחה) מנסים לסלול את דרכם ולמצוא פתרונות יצירתיים על מנת למגר את התופעה של סרבנות גט, כפי שניתן לראות בפרק זה.

ראשית אדון בפתרון של פיצוי נזיקי, מאחר וסרבנות הגט גורמת לנזקים רבים למסורבת הגט, היא רשאית לתבוע את סרבן הגט בתביעה נזיקית. מרבית הנזקים מתבטאים אצל מסורבת הגט בנזקים נפשיים כדוגמת צער, עוגמת נפש, אובדן האפשרות להולדה ועוד. זאת בניגוד לנזקים ממוניים כגון נזק ברכוש. שתי העילות העיקריות שבגינן ניתן לתבוע את סרבן הגט בנזיקין הן, עוולת הרשלנות³⁷ ועוולת הפרת החובה החקוקה.³⁸ עוולת הרשלנות: לפיה הבעל מחוייב לנהוג בזהירות רבה בכל הנוגע לרגשות האישה. אם יפר חובה זו, הפרתה תיחשב בגדר עוולת רשלנות ותגרור פיצויים כספיים בהסתמך על פקודת הנזיקין. בשנת 2004 בפסק הדין הראשון³⁹ שניתן בעניין סרבן גט, שסרב במשך 12 שנה לתת גט לאשתו, פסק השופט מנחם הכהן מביהמ"ש לענייני משפחה בירושלים - בתביעת נזיקין תקדימית - פיצויים בסך 425,000 ₪. פס"ד זה מבוסס על עוולת הרשלנות, לפיה בעל חב בחובת זהירות כלפי אישתו, וסירובו למתן גט מפר חובה זו וגורם נזק נפשי כבד למסורבת הגט. בפסה"ד נוקט השופט הכהן בעמדה הקובעת כי חובת הזהירות של הבעל קמה רק לאחר שבית הדין חייב אותו במתן גט. בשנת 2007 השופט שינה את דעתו בעניין זה ופסק כי קיימת עילה גם ללא חיוב.⁴⁰

³⁷ פקודת הנזיקין נוסח משולב תשכ"ח 1968, סעיף 35

³⁸ פקודת הנזיקין נוסח משולב התשכ"ח 1968, סעיף 36

³⁹ תמ"ש (י-ם) 19270/03, פדאור (2004)

⁴⁰ בנימין שמואלי, 'הדור הבא של תביעות נזיקין בגין סרבנות גט כדי להשיג את הגט ו"כלל האחריות" של קלברזי ומלמד', משפטים מא (יוני 2011) עמ' 177-192

עוולת הפרת חובה חקוקה: השופט הכהן מציין בפסק הדין הנזכר לעיל עילות נוספות שאפשר להכיר בקיומן בתביעת מסורבות גט וביניהן הפרת חובה חקוקה, המתבססת על הפרתם של חוקי יסוד, לדוגמא: חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, החוק למניעת אלימות במשפחה וכו'.

ישנן כמה בעיות הנובעות מתביעת הנזיקין, בתי הדין הרבנים מתנגדים לפסיקת בתי המשפט לפיצויי נזיקין עקב סירוב למתן גט, לדבריהם לא ניתן להתיר עילה נזיקית בגלל סרבנות גט. בית הדין הרבני מציין שלוש סיבות להתנגדותו לפסיקות בית המשפט בקשר לפיצויי נזיקין :

1. על פי ההלכה, כל התערבות שלא ברשות בית הדין הרבני לאכיפת גט, אפילו אם זה נעשה כדין, פוסלת את הגט.⁴¹

2. בית הדין הרבני גורס כי הפיצויים למתן גט ע"י הסרבן גורם לגט מעושה, משום שפוגעים בחופש של הסרבן למתן גט מרצונו החופשי.

3. מתן הגט וכל הכרוך בו נמצא תחת סמכותו הבלעדית של בית הדין הרבני, ולכן בית המשפט חורג מסמכותו כאשר קובע פיצויי נזיקין עקב סרבנות גט. על הצד התובע לגשת לבית הדין הרבני והוא זה אשר יכול לפסוק פיצוי נזיקי. לבית הדין הרבני בלבד יש את הכלים לדעת מתי ניתן להטיל סנקציה על סרבן הגט כך שלא ייגרם גט מעושה.⁴²

שנית, אדון בפתרון נוסף שהוצע לאחרונה ע"י פרקליט המדינה, אשר הורה **לפתוח בחקירה פלילית נגד סרבני גט**.⁴³ הכוונה הינה כאשר אדם מסרב לפסק דין המחייב אותו במתן גט, יש לשקול באם לפתוח כנגדו בחקירה פלילית ולהעמידו לדין בגין עבירה פלילית לפי סעיף 287

⁴¹ רמב"ם. משנה תורה, הלכות גירושין פרק ב הלכה כ

⁴² ראה פסיקה של בית הדין הגדול, תיק מספר 1-21-7041, פלוני נ' פלונית, מיום ד' אדר ב' תשס"ח (08/03/11)

⁴³ "מדיניות העמדה לדין וענישה בגין אי קיום צו שיפוטי של בית הדין הרבני למתן או קבלת גט", הנחיות פרקליט המדינה, מס' 2.24, תשע"ז

לחוק העונשין,⁴⁴ שהרי סירובו לקיום הוראה של בית הדין מהווה עבירה פלילית. חקירה פלילית תישקל בהתאם לזמן שחלף מאז צו "כפיית הגט", הנזק שנגרם לאישה, הבעת חרטה של הסרבן ושיקולי הרתעה.

קיימות ארבע מטרות עיקריות להעמדת סרבן הגט לדין פלילי: הראשונה, תיוג הסרבן כעבריון פלילי הפוגע באינטרסים וערכים ציבוריים כלליים ולא רק במסורבת הגט. השנייה, פגיעה במערכת השילטונית שנתנה לו את הצו, המדינה תנקוט בהליך פלילי נגדו בכדי למצות את הדין ולהגשים את מטרות הענישה הפלילית כגמול והרתעה. השלישית, להרתיע גברים העתידים להיות סרבני גט. לבסוף, שימוש בהליך הפלילי יכול לעודד את סרבן הגט למתן גט.

על אף האמור, הבעייתיות הנובעת מפתיחת חקירה פלילית נגד סרבני גט, הינה החשש מפני "גט מעושה" וכתוצאה מכך הגט יחשב לפסול, ולכן העמדה לדין תעשה רק במקרים קיצוניים.

שלישית, דרך פתרון נוספת הינה חתימה על **הסכם כבוד הדדי המהווה הסכם קדם נישואין** בנוסח המומלץ על ידי ארגון "קולך"⁴⁵ (**נספח א**). מדובר בהסכם קדם נישואין המיועד לשמש את בני הזוג לצד הכתובה. הסכם זה מבוסס על הסכם שהתקבל בקרב מועצת הרבנים האורתודוקסים בארה"ב.⁴⁶ ההסכם לכבוד הדדי מהווה התחייבות הדדית בין בני הזוג לפני בואם בברית הנישואין, לפיו באם אחד מבני הזוג יהא מעונין בגירושין הוא רשאי לדרוש זאת מבן זוגו אשר לא יעכב את תהליך הפירוד מעבר לזמן סביר ומקובל. בנוסף, בני הזוג מתחייבים כי באם אחד מהם יעכב את מתן הגט ישלם דמי מזונות מיד אחרי שישה חודשים מיום בקשת

⁴⁴ עבירה לפי סעיף 287 לחוק העונשין, תשל"ז 1977 שכותרתו "הפרת הוראה חוקית".

⁴⁵ עמותה הפועלת לקידום מעמד האישה כלל ובמגזר הדתי בפרט.

⁴⁶ הסכם בולט בארה"ב הוא הסכם קדם נישואין של ה-Council Rabbinical of America. רחל לבמור, "גירושין, סירוב גט והסכם למנעיתו: עובדות מהשטח", צהר 20,2005, עמ' 83-91, באתר האינטרנט. http://www.kipa.co.il/upload/users_files/1094.PDF

הפרידה, בסכום הנקבע מראש או מחצית משכרו, הסכום הגבוה מביניהם. ההנחה הנובעת מפתרון זה הינה כי בן הזוג יעדיף לתת גט מאשר לשלם את דמי המזונות המוגדלים.

פרק ג' - השוואה בין המשפט הישראלי לעברי

בעוד שהדין העברי ודיני מדינת ישראל כעקרון אינם כופים את מתן הגט, הדין העברי, הכיר בעקרון שלפיו ינתנו תמריצים לסרבני הגט שיהיה בהם לאמללם עד שיחזרו בהם מסירובם. המשפט הישראלי הרחיב בחקיקה את הסנקציות שניתן להטיל על סרבני גט, במיוחד בשל כך שהסנקציות במשפט העברי אינן משפיעות על סרבני גט חילוניים, ופסיקת בתי המשפט עוד הגדילה את המבחר של הסנקציות ביישמה עקרונות מעוללות הנזיקין השונות. אמנם בתי הדין הרבניים אינם רואים בעין יפה את הפסיקה האזרחית המרחיבה את הסנקציות הנזקיות, אך ייתכן כי אם יוכח שהפעלת הסנקציות הנזקיות אכן יעילה כנגד תופעת הסרבנות, תתרכך התנגדותם של בתי הדין הרבניים.

כפי שהוזכר בעבודה זו לעיל, סנקציות בדין ההלכתי העברי כנגד סרבני גט כוללים בין השאר, נידוי חברתי, איסור לימוד תורה וצירופו למניין, איסור על מילת בניו, איסור על קבירתו בקבר ישראל.

המשפט הישראלי אימץ והרחיב סנקציות אלו: אינו מאפשר קבלת דרכון ישראלי, אוסר לקבל להחזיק או לחדש רישיון נהיגה, עיכוב יציאה מן הארץ, להתמנות להיבחר או לשמש במשרה על פי דין או במשרה בגוף מבוקר, מניעות מעיסוק מוסדר על פי דין או הדורש רישוי על פי דין, הגבלה על החזקת חשבון בנק או החזקה בו, הגדלת תשלום מזונות, צו מאסר נגד סרבן הגט.

ניתן לראות כי ישנן נקודות דמיון ושוני בין הסנקציות בדין העברי לסנקציות בדין הישראלי, השוני בא לידי ביטוי בכך שהסנקציות ההלכתיות עשויות לפגוע לרוב בקרב קהילות חרדיות ולא בקרב החילונים מפני שבסנקציות אלה בא לידי ביטוי הגבלת הטבות הלכתיות שמהן הסרבן נהנה לעיתים קרובות. לעומת זאת הסנקציות במשפט הישראלי פוגעות בכל אדם בין אם מדובר באדם חרדי או חילוני, מפני שבסנקציות אלה רשאי בית הדין לפגוע בזכויות שונות הניתנות לאדם. המשותף לסנקציות במשפט העברי ולהתפתחות המשפט הישראלי, הינו שסנקציות אלו ניתנות רק כאשר אדם סירב לפסק דין המחייב אותו לתת גט, ומטרת הסנקציות היא לגרום לסרבן לחזור בו ולקיים את פסק הדין .

פרק סיכום

בעוד שבמדינות מפותחות בעולם אין בלעדיות לחוק הדתי בתחום הנישואין והגירושין, בישראל מתקיים מצב ייחודי בו נושא הנישואין והגירושין מבוסס על הדין הדתי, ועל כן התופעה של סרבנות גט הינה תופעה ייחודית לחוק בישראל.

בעבודתי זו ראינו כי ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה הינם בשיפוטם הייחודי של בתי הדין הרבניים. בתי הדין הרבניים המתבססים על המשפט העברי מנכיחים קיומה של נחיתות משפטית לאישה, אשר אינה יכולה להתגרש כפי רצונה אלא תלויה ברצונו של הבעל. נחיתות משפטית זו מהווה את היסוד לתופעה הקשה של מסורבות הגט, אשר חיה ובוטטת על אף ניסיונותיהם של בתי המשפט האזרחיים למצוא פתרונות שונים ויצירתיים.

כתיבת העבודה הרחיבה את ידיעותיי בנושא, וענתה על שאלות רבות שעלו עת בואי לכתוב אותה. מצוקתן של מסורבות הגט וזעקתן מחייבת את המערכת המשפטית שלא להרפות, להוסיף ולתור אחר פתרונות יצירתיים ברי תוקף למיגור התופעה כולי תקווה לשינוי המיחול.

ביבליוגרפיה

חקיקה:

חוק הדרכונים, תשי"ב 1952
חוק שיפוט בתי דין רבנים, תשי"ג 1953.
חוק מבקר המדינה, תשי"ח 1958 [נוסח משולב]
פקודת הנזיקין, תשכ"ח 1968, סעיף 35, 36
חוק העונשין, תשל"ז 1977, סעיף 287
חוק שיקים ללא כיסוי, תשמ"א- 1981
חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995 (להלן: "חוק הסנקציות")

הנחיות ופרסומים:

"מדיניות העמדה לדין וענישה בגין אי קיום צו שיפוטי של בית הדין הרבני למתן או קבלת גט",
הנחיות פרקליט המדינה, מס' 2.24, תשע"ז

<http://rotenberglaw.co.il/Uploads/dbsAttachedFiles/state-attorney-instructions-get-refusal-2.24.pdf.pdf>

דוח מבקר המדינה 54 ב לשנת 2003
הכנסת-עו"ד ירון אונגר ואורלי אלמגור לוטן 13.3.2011 – סרבנות גט בישראל.

<https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03037.pdf>

הכנסת- אורלי לוטן, עבודת מחקר ומידע 28.11.05- מסורבות גט בישראל-מתוקן .

<https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01242.pdf>

פסיקה:

תמ"ש (י-ם) 19270/03, פדאור (2004)

תיק ביה"ד האזורי חיפה, 579005\1 פלוני נ' פלונית (כ"ד באדר ב התשע"א 30\03\2008)
בית הדין הגדול, תיק מספר 1-21-7041, פלוני נ' פלונית, מיום ד' אדר ב' תשס"ח (08/03/11)
עא 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום, כא (1) 673

ספרים ומאמרים:

הרב שלמה דיכובנסקי, מנהל בתי הדין הרבניים, מכתב, 31 בינואר 2011
סוזן וייס, "בשלוש דרכים האשה מתגרשת" ארץ אחרת 2003.
רחל לבמור, "גירושין, סירוב גט והסכם למנעיתו: עובדות מהשטח", צהר 20, 2005, עמ' 83-91
בנימין שמואלי, 'הדור הבא של תביעות נזיקין בגין סרבנות גט כדי להשיג את הגט ו"כלל
האחריות" של קלברזי ומלמד', משפטים מא (יוני 2011) עמ' 177-192.
עו"ד בת-שבע שרמן, יו"ר הוועדה המשפטית של קואליציית "עיקר" ומנהלת ארגון "יד לאישה"
דף עמדה: מסורבת גט – הסחטנות הגלויה והסמויה

משפט עברי

ספרות השו"ת

שו"ת מהר"ם אלשקר, סימן עג
שו"ת מהר"ם אלשקר, סימן עג
שו"ת מהר"ם גאויזון, סימנים א, ג, פב.

ספרות פסיקה

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פח/ב
משנה כתובות פרק ז, משנה י.
תלמוד בבלי כתובות עז ע"א
תלמוד בבלי יבמות סה ע"ב
דברים כד, א
מסכת גיטין- דף מ"ט
תלמוד בבלי יבמות סד ע"א.
תלמוד בבלי כתובות עב ע"א.
תלמוד בבלי כתובות נט ע"ב
תלמוד בבלי כתובות ע ע"א
תלמוד בבלי כתובות עב ע"א
תלמוד בבלי יבמות סד ע"א
תלמוד בבלי כתובות עא ע"ב

רמב"ם הלכות גירושין פרק א
רמב"ם. משנה תורה, הלכות גירושין פרק ב הלכה כ
כתובות סא ע"א, כתובות סג ע"א .
משנה תורה הלכות אישות, פרק יד הלכה ח
ספר הישר לרבנו תם, חלק בתשובות, סימן כד
ספר אגודה, יבמות, סימן עז